

2008 березень № 6 (145)

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Заснований у лютому 1997 року (27)
Свідоцтво про реєстрацію: серія КВ № 3783,
видане Держкомвидавком України 19.04.1999 р.

Друкований орган Луганського національного
педагогічного університету імені Тараса Шевченка
Видавництво ЛНПУ «Альма-матер»

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Луганського національного педагогічного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 8 від 29 лютого 2008 року)

Виходить 2 рази на місяць

19. **Караманов О.В.** Проблеми інтерпретації музейних пам'яток у дидактичних цілях.....161
20. **Краснова Н.П., Пігіда В.М.** Соціальна реабілітація дітей з обмеженими функціональними можливостями засобами мистецтва.....167
21. **Крючок Л.М., Роман С.В.** Використання технології особистісно орієнтованого навчання для гуманізації шкільного етапу хімічної освіти.....177
22. **Кужелева І.С.** Історико-педагогічний аналіз проблеми соціально-педагогічного захисту сім'ї і дитини.....181
23. **Ларіонова Н.Б.** До проблеми змісту операційно-дієвого компоненту професійної готовності майбутніх соціальних педагогів.....188
24. **Литвинова Н.А.** Профілактика негативної професійної деформації соціального педагога.....194
25. **Лях Т.Л.** Людські ресурси волонтерського руху та шляхи залучення добровільних помічників до соціальної діяльності.....198
26. **Мальцева О.І.** Взаємовідносини сім'ї та школи в Україні (XI – початок XX століття).....209
27. **Маркова Н.В.** Урахування гендерних розбіжностей у навчально-виховному процесі школи.....218
28. **Некрутенко О.Б.** Взаємозв'язок педагогічної концепції О.С. Нілла з психологічними теоріями кінця XIX – середини XX ст.....224
29. **Островська Н.О.** Соціально-психологічні чинники формування усвідомленого батьківства молодих сімей у діяльності соціального педагога.....233
30. **Рабійчук С.О.** Раціональна організація вільного часу старшокласників як соціально-педагогічна проблема.....239
31. **Рудь М.В.** Сім'я як соціокультурне середовище розвитку й виховання особистості.....246
32. **Сычевская И.О.** Развитие способности личности к творческой самореализации в процессе изучения иностранного языка.....255
33. **Сура Н.А.** Особливості оптимізації навчання іноземної мови у ВНЗ в умовах модернізації професійної освіти в Україні.....260
34. **Турянська О.Ф.** Шкільна історична освіта й проблеми розвитку особистості (порівняльний аналіз шкільних програм).....266
35. **Українська О.О.** Показники рівня сформованості компетенції в говорінні французькою мовою в майбутніх викладачів.....277
36. **Філіппов Ю.М.** Трудова соціалізація молоді як основний аспект щодо становлення особистості.....284
37. **Цукренко В.І.** Експериментальне впровадження програми соціально-

Л. М. Крючок, С. В. Роман

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ГУМАНІЗАЦІЇ ШКІЛЬНОГО ЕТАПУ ХІМІЧНОЇ ОСВІТИ

Сьогодні у зв'язку з суттєвими трансформаціями в усіх сферах людської діяльності змінилися пріоритети в завданнях освіти, що знайшло відображення в навчальних програмах, які розроблені згідно з Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти. Так, в програмі з хімії [1] зазначено, що концептуальною основою навчання є формування особистості засобами навчального предмета, який передбачає оволодіння учнями ключовими компетентностями (системою хімічних знань, вмінь та навичок), необхідних для соціалізації, творчої самореалізації особистості, розуміння природничо-наукової картини світу, вироблення екологічного стилю мислення й поведінки та виховання громадянина демократичного суспільства.

Одним із шляхів реалізації соціального замовлення суспільства на рівні середньої загальної освіти є, на нашу думку, переорієнтація технократичного світогляду школярів на гуманістичний засобами навчальної дисципліни хімії. Саме сформованість гуманізму є проявом духовної культури особистості, що можливо тільки у разі розробки духовно-моральних основ і патріотичного виховання дітей та молоді в контексті загальнолюдських і національних цінностей.

Питання гуманізації хімічної освіти обговорюються в методичних виданнях лише на рівні окремих пропозицій удосконалення та методик із досвіду роботи, наприклад [2–5]. Вважаємо, що частковими методами в рішенні цієї проблеми обійтися неможливо. Необхідне кардинальне оновлення парадигми навчально-виховного процесу та створення цілісної системи роботи засобами шкільного курсу хімії, а саме:

- з'ясування гуманістичної спрямованості хімії, їх зростаючої ролі у розв'язанні глобальних проблем людства – проблем екології, харчування, енергетики і природних ресурсів та їх використання;
- формування вміння застосовувати набуті знання для професійної орієнтації у прикладних сферах людської діяльності (медицина, біотехнологія, сільське господарство тощо), спілкуванні з природою та в побуті;
- упровадження в свідомість переваг здорового способу життя, створення національного культу соціально-активної, фізично здорової та духовно багатой особистості;
- закладання свідомої мотивації відповідального ставлення до довкілля, життя та здоров'я як до найвищих індивідуальних і

суспільних цінностей, до всього живого як унікальної частини біосфери;

- створення умов для формування кращих якостей та здібностей гуманної особистості, утвердження життєвого оптимізму;
- виховання людяної, доброзичливої, милосердної, екологічно культурної особистості емоційно-ціннісного типу поведінки, яка буде відносини з природою та людьми на основі гармонії й здатна відповідати за майбутнє покоління;
- підготовка підростаючого покоління, що в майбутньому зуміє вирішувати екологічні проблеми на основі наукового знання процесів розвитку біосфери, керуючись національними гуманістичними ідеалами і традиціями;
- включення учнів у ситуації, які дозволяють виявити гуманізм у повсякденному житті або в процесі відтворення історичних подій, стосунків між людьми, перенесення в умови, при яких здійснювалися наукові відкриття в галузі хімії тощо.

На наш погляд, новітньою технологією, яка спроможна виконати сучасне соціальне замовлення суспільства, є технологія особистісно-орієнтованого навчання [6]. Зміст цієї технології представлений наступними компонентами – інформаційним, операційним, творчо-пошуковим, ціннісно-сенсовим, які дозволяють знайти оптимальну комбінацію змісту, прийомів, методів, форм і засобів навчання з урахуванням вимог наукової організації праці, збереження та зміцнення здоров'я суб'єктів навчання та досягти запланованих навчально-виховних результатів.

За цією технологією *інформаційний компонент* змісту хімічної освіти, його шкільний етап, повинен передбачати формування не тільки системи знань, яка склалася у традиційній технології, але й вивчення особливостей біохімічної адаптації організму до шкідливих умов сучасного довкілля, теоретичне обґрунтування та оцінку стратегії особистісної поведінки в навколишньому середовищі у відповідності з екологічною доцільністю на основі формування цілісної картини світу та вміння виживати у змінених екологічних умовах. Це стає особливо актуальним в умовах підвищеної техногенності Донбасу. А для цього необхідні більш глибокі знання про хімічний склад живої матерії та процеси, які лежать в основі її функціонування й самооновлення.

У зв'язку з розвитком старшої школи як профільної та з метою рішення окреслених вище завдань, є можливість розширити інформаційний компонент освіти біолого-хімічного профілю навчання за рахунок профільних, елективних та факультативних курсів з хімії, зокрема [7–9].

Операційний компонент змісту шкільної хімічної освіти забезпечує реалізацію розвиваючих задач і націлений на оволодіння засобами навчальної діяльності спеціальними та розумовими вміннями. За характером діяльності вміння, які формуються у процесі вивчення

хімії, можна представити у вигляді кількох взаємозв'язаних груп: організаційно-предметні, змістовно-інтелектуальні, інформаційно-комунікативні, практичні та розрахункові.

Творчо-пошуковий компонент змісту особистісно-орієнтованої технології, як і операційний, націлений на досягнення розвиваючої мети навчання, але передбачає озброєння учнів досвідом рішення проблемно-пошукових та творчих задач з хімії. В процесі вирішення творчих задач учні набувають нові знання в результаті самостійного пошуку. Задачі такого типу відрізняються: вміннями учнів переносити раніше засвоєні знання та вміння у нову ситуацію, здатністю бачити нові проблеми у знайомих ситуаціях або передбачати нові функції вже відомого об'єкту.

Ціннісно-сенсовий компонент змісту шкільного етапу хімічної освіти спрямований на передачу учням такого аспекту навчальної інформації, яка забезпечує переживання ними досвіду емоційно-ціннісних відносин і можливість надати оцінку природним і соціальним явищам із позиції хімічної науки та загальнолюдських й національних пріоритетів.

З огляду на сказане вище, доцільно зауважити, що навчальний матеріал з хімії не завжди привносить морально-естетичне начало, не містить фактів історико-біографічного характеру, інформації про боротьбу ідей, світоглядів, морально-етичних позицій, не має висновків про удосконалення явищ, процесів, краси формули, закону тощо. Такий аналіз змісту шкільного курсу хімії спонукав до створення методичних матеріалів на допомогу вчителю хімії [10–12].

Наведемо тези однієї з розробок, яка дозволяє показати учням гуманістичний потенціал хімії. Її змістову основу складають знання з історії хімії про вчених, які причасні до становлення хімічної науки. Ці знання ми відносимо до загальної освіти людини, її науково-історичної ерудиції, до складової загальнолюдської культури. Отже, вчителі хімії мають можливість для формування у школярів високих патріотичних почуттів і моральних якостей, непохитної волі й працелюбства використовувати науково-популярну літературу про життя та діяльність М.В. Ломоносова, Д.І. Менделєєва, О.М. Бутлерова, С.В. Лебедева, М.Д. Зелінського, М.М. Зініна та інших видатних учених у галузі хімії.

Педагогічна практика вченого і педагога Д.І. Менделєєва є унікальним прикладом високих моральних якостей, патріотизму та працелюбства. Д.І. Менделєєв особисто приділяв велику увагу питанням «світогляду» й рекомендував для використання у виховній роботі історико-наукову інформацію. Він був переконаний, що проблему гуманізації неможливо вирішити без перетворення учня в активного учасника подій, без розкриття у ході пізнання механізму виникнення проблем та пошуків їх рішення, без того, що складає перший крок наукової творчості. Педагогічна спадщина Д.І. Менделєєва проникнута думкою про те, що «покірливість» фактам знищує дух допитливості й відвертає учнів від школи [13].

Вивчаючи життя та діяльність Д.І. Менделєєва, учні знайомляться з системою цінностей цієї людини, яка обумовила його спрямованість й відповідні інтереси, потреби, суспільні відносини. У зв'язку з цим особливої уваги заслуговує характеристика взаємовідносин великого вченого з іншими вченими, його оцінка тих наукових праць, що передували або стали основою для відкриття періодичного закону, а також праць, що підтвердили правдивість відкритого закону природи. Взаємовідносини й контакти Д.І. Менделєєва з ученими різних країн виникали на основі спільних наукових питань. Єдність наукових інтересів була основою для особистого сближення, що зачасту переростало в тривалу дружбу.

Не менш цікава особистість О.М. Бутлерова. Його педагогічна спадщина може бути для вчителя хімії зразком побудування системи навчання та виховання при викладанні органічної хімії на засадах гуманізації. О.М. Бутлеров уважав, що знання з хімії не повинні викладатися у готовому вигляді, а розкриватися при висвітленні дослідницької діяльності кількох поколінь учених. Він був упевнений, що поняття про хімічні об'єкти та процеси необхідно формувати поступово, пов'язуючи їх із іменами видатних хіміків, з їхніми національними ознаками та всіма людськими якостями. Педагогічні роботи О.М. Бутлерова проникнуті духом критичного відношення до досягнень в галузі хімії з метою акцентування уваги учнів на «простори» для творчого мислення [14].

Як бачимо, використання будь-якого матеріалу з історії хімії дозволяє цілеспрямовано вести учнів до формування гуманної особистості й надає хімічній освіті вагомий виховний потенціал.

Таким чином, наведена у статті методика використання особистісно-орієнтованої технології навчання для формування гуманістичних цінностей школярів виконує мотиваційно-особистісну функцію – активізує особистісне відношення до матеріалу, що вивчається, прагнення оцінити здобуті знання з позиції істинності та соціально значимих параметрів: світоглядного, морального, естетичного.

Література

1. Програма для середньої загальноосвітньої школи. Хімія 7–11 кл. – К.: Перун, 2005. – 24 с.
2. Кузнецов В.И., Третьякова Л.Г. Проблема гуманизации химического образования и поиски путей ее решения // Химия в школе. – 1991. – №4. – С. 25–28.
3. Зубко Т. З досвіду особистісно-орієнтованого навчання хімії // Біологія і хімія в школі. – 2000. – №1. – С. 13–15.
4. Матакова С.А., Зайцев О.С. О гуманизации и гуманитаризации химического образования // Химия: методика преподавания в школе. – 2003. – №1. – С. 35–38.
5. Педагогічні засади формування гуманістичних цінностей природничої освіти, її спрямованості на розвиток особистості / Зб. матер. Міжн. наук.-

практ. конф. – Полтава: АСМІ, 2003. – 532 с. **6. Освітні технології:** Навч.-метод. посіб. / За заг. ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2003. – 255 с. **7. Питання біохімії** / Т.І. Хорошилова, О.С. Максимов, О.О. Котенджи, С.Л. Скороход, В.О. Хромишев // Збірник конкурсних програм з хімії для середньої загальноосвітньої школи. – К.: І.С.Д.О., 1995. – С. 241–244. **8. Роман С.В.**, Міквабія З.І., Вовк С.В. Методичні матеріали до факультативного спецкурсу з основ біологічної хімії для учнів 11-х класів // Освіта Донбасу. – 2002. – №2. – С. 28–31; №3. – С. 20–24; №4. – С. 30–34; №5. – С. 28–31. **9. Маслова В.Р.**, Роман С.В., Міквабія З.І., Вовк С.В. Програма курсу “Алфавіт життя” // Освіта на Луганщині. – 2003. – №1. – С. 101–105. **10. Свиридова Д.Г.**, Крючок Л.Н., Минина Ю.В. Химия и косметика: Метод. сб. – Луганск: СШ № 5, 1997. – 38 с. **11. Свиридова Д.Г.**, Крючок Л.Н., Минина Ю.В. Химия и здоровье: Метод. сб. – Луганск: СШ №5, 1998. – 69 с. **12. Свиридова Д.Г.**, Крючок Л.Н., Минина Ю.В. Химия и продукты питания: Метод. сб. – Луганск: СШ №5, 1999. – 78 с. **13. Макареня А.А.** Периодический закон // Становление химии как науки / Под ред. Г.В. Быкова. – М.: Наука, 1983. – Гл. VIII. – С. 334–389. **14. А.М. Бутлеров** // Биографии великих химиков / Под ред. К. Хайниг, Г.В. Быкова. – М.: Мир, 1981. – С. 185–191.

Application of informative and valued-semantic components of the personality-oriented technology of teaching for humanizing of the school stage of chemical education is considered in the article.

УДК 37. 013. 42: 364.044.24

І. С. Кужелева

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАХИСТУ СІМ'Ї І ДИТИНИ

У 1991 р. рішенням Міністерства освіти України був уведений у нашій країні інститут соціальних педагогів – фахівців з виховної роботи з дітьми та їх батьками, дорослим населенням у сімейно-побутовому середовищі, молоддю. Важливий напрям діяльності соціального педагога – захист дитини, сім'ї.

Виникнення нової спеціальності ставить питання про поглиблене вивчення даної проблеми, поява якої пов'язана з давніми традиціями в суспільному житті, заснованими на таких почуттях, як любов до людини, співчуття й гуманність. Згідно концепціям гуманістичної психології (А.Маслоу, К.Роджерс та інші), прагнення людини до захищеності – одна з його життєво важливих потреб.